

Alderstyranni og dekonologisering

Alder som kulturanalytisk perspektiv

Gry Heggli

Institutt for kulturstudier og kunsthistorie

Universitetet i Bergen

E-post: gry.heggli@ikk.uib.no

Abstract

The main purpose of this article is to present and discuss age as an axis of social life. The age-based categories of child(hood), youth and adult(hood) have yet to be explored. Unless one is working with elderly people or the very young, age is unmarked. The topics discussed within this frame all relate to the adult role and its obvious position as the dominant, making adulthood both invisible and powerful in its role as norm. A principal value of adulthood is autonomy; a value which impacts significantly on how we define and practise the upbringing of our children. Another line of argument presented in this article is a discussion of alternative concepts and ways of thinking about age, and the author introduces the thoughts of the British scholar Nick Lee and his way of playing with the dichotomy of *becoming versus being*.

Alder som identitetsmarkør

Et menneskes biologiske, kronologiske alder betraktes som noe ufravikelig. Alder er en kategori som tillegges grunnleggende betydning, den er avgjørende for identitet. En vesentlig del av dette identitetsarbeidet er å forholde seg til egen alder med tilhørende innhold. Den spesifikke, numeriske eller kronologiske alder har som primæroppgave å klassifisere og skape orden i rekene, en orden basert på naturvitenskapens sans for system. Alder forholder seg til standardiserte størrelser med et spesifikt kulturelt innhold som forteller hva det vil si

å inneha en viss kronologisk alder. Aldrene begrenser våre aktiviteter, og bestemmer hva som er mulig: noen aktiviteter må man være med på, mens andre er man enten for ung eller for gammel for. Det avgjørende er å være *jevnaldrende med seg selv* for å bli vurdert som et normalt individ (Gulløv 1999 og Kjær 2001).

Alder strukturerer våre liv i så stor grad at det er betimelig å bruke en betegnelse som *alderstyranni*. Reguleringen av våre livsløp i form av kronologisk alder trekker opp strenge rammer som ethvert individ må forholde seg til. Numerisk aldersbevissthet ble

Nøkkelord:

Alder som kulturell kategori
Generasjonshierarki
Autonomi
Individualitet
Dekronologisering

en av modernitetens signaturer. Å vite hvor gammel en er ble tidlig et tegn på ”godt vett” og ikke lenger å huske sin alder et tydelig tegn på demens (Gillis 1999:114). Fødselsdato og fødselsår sitter nå som klebet til vår individuelle identitet. Enten vi går inn som del av befolkningsoversikter, skal ha kredittkort i banken eller medlemskap i bokklubber, er alder en obligatorisk opplysning. På helsestasjonen møter de nybakte foreldrene et system der barnets vekt, lengde og motoriske ferdigheter registreres så behørig, at hvis man ikke har tenkt så mye på hvordan barn utvikler seg fra før, så gjør man det fra da av. Fortellingen ruller videre, med smårollinger og førskolebarn, skolebarn og ungdommer, unge voksne, voksne, middelaldrende, eldre voksne, unge eldre, eldre og gamle (se også Ronstrøm 1999). Flere inndelinger kunne nevnes. De siste årene har ”fjortis” og ”elvis” vært brukt i mediene, to aldersbaserte karakteristikk som har som formål å sette navn på en ny fase i barndommen, en fase som er konstruert for å karakterisere de ”ungdommelige” barna (Frønes 1995, Bulie og Hambro 2001). Tidens gang fungerer som et saklig måleinstrument som vi organiserer vår hverdag rundt. Særlig gjenspeiles dette i institusjonaliseringen av hverdagen. Det ligger innebygget en idé om rasjonalitet og effektivitet i en finmasket aldersstruktur. Både læring, omsorg og fellesskap fungerer ifølge denne tankemodellen best i jevnaldersmiljøer, dette ser vi både i barnehage og skole, men også på alders- og sykehjem.

Diskursen om aldersfasene domineres paradoksalt nok både av klarere definerte kategorier og finere inndeling enn noen gang, og samtidig er alder en mer fleksibel kulturell størrelse med større potensiale for overskridelser enn før. Dette motsetningsfulle landskapet inviterer til mange mulige kulturvitenskapelige problemstillinger der alder er en ingrediens. Denne artikkelen

har som en overordnet målsetting å presentere noen av disse. Jeg vil diskutere voksenkategoriens selvskravne posisjon i fra flere synsvinkler som alle har aldersperspektivet felles. I artikkelens første del fokuserer jeg på hvordan voksenrollen i pakt med alder er, anført i en hierarkisk struktur. Deretter diskuterer jeg det faktum at kategorien ”voksen” har uavhengighet som sitt kanskje viktigste kjennetegn, og hvordan dette er et av de sterkeste idealer for oppfostring og oppvekst. I den siste perspektivering av voksenrollens udiskutable posisjon presenterer jeg dikotomien ”becoming” versus ”being”, et begrepspar som tematiserer væren og vorden i samspill med alderskategoriene voksen og barn.

Mellomalderen som norm

Alder er også en relasjonell kategori, vi forholder oss hele tiden også til ”eldre enn” og ”yngre enn”. Sosiologen Leena Alanen bruker begrepet generasjonssystem for å karakterisere den hierarkiske orden disse alderskategoriene står i; en strukturering av individer ut fra deres kronologiske alder der barn, ungdom og eldre er mer eller mindre underordnet voksne (Alanen 1992). Dette system av over- og underordning har en noe diffus midtfase som det punkt de andre aldersfasene kretser rundt. Folkloristen Bjørg Kjær diskuterer det faktum at denne livsfasen er den eneste som mangler suffikset – dom i moderne språkbruk:

Det lidt påfaldende og mærkelige ved betegnelsen voksendom synliggør hvordan Det Voksne kulturelt er konstrueret som en tilsynelatende neutral livsalder. Denne neutralitet har at gøre med at voksendommen indebærer en så omfattende definitionsmagt at voksendommen selv usynliggøres som spesifikk livsfase og istedet fungerer som en

naturalighets- eller normalitetsreference ikke kun i forhold til voksne mennesker, men også i forhold til de livsfaser som sproglig er etablerte som "domme": det vil si barndom, ungdom og alderdom (Kjær 2001:156).

Inspirert av sosiologen Håkan Jönson (2002) har jeg her valgt å kalle denne fasen for *mellomalderen*. På engelsk dekket perioden av begrepene midlife og adulthood, og disse termene lar seg vanskelig oversette. Begrepene "voksen" og "voksenhet" er problematisk blant annet fordi de tar voksenstatusen fra eldre/gamle, og de er da vittrig også voksne. Et annet alternativ hadde vært å anvende middelalder, men uttrykket "middelaldrende mennesker" har et semantisk innhold som kun passer mellomalderens øvre del. En 29-åring kan vanskelig klassifiseres som middelaldrende (Jönson 2002:101). En fordel ved å benytte mellomalder som term er at mellomalder nettopp ikke bærer med seg denne fasens dominans, tvert imot kan mellomalder gi assosiasjoner til noe som ligger mellom andre, viktigere saker.

Inspirert av Alanens begrep generasjonssystem, Kjærs refleksjoner rundt voksendommens tilsynelatende nøytralitet, og Jönsons strategiske valg av mellomalder som term, vil jeg argumentere for aldersfasenes innbyrdes orden som normativt produserende.¹ De fleste av oss har ganske klare oppfatninger om både barndom, ungdom og alderdom, mens mellomalderen mangler skarpe konturer og et tydelig artikulert innhold. Dette betyr ikke at den er ubetydelig, snarere tvert imot. Det er med mellomalderens udiskutable posisjon som med andre selvklarheter, at den fremstår som hverdagslig og lavmælt, og ofte blir synlig først når den sammenlignes med sin motsetning. Avviket springer oss i øyn-

ene på en måte som skygger for det normale og naturlige. Håkan Jönson gjør seg noen interessante refleksjoner omkring dikotomien ung versus gammel:

Vad är egentligen den bipolära positionen till gammal? Är ung detsamma som ickegammal? Knappast. Det är tveksamt om vi utvinner kontrasterande kunskap om vad som menas med gammal genom jämförelser med ung. Ändå presenteras denna motsats ständigt. Det är något lurt med polariteten. Här är det meningsfullt att tala om en tripolarisering, där kontrasten mellan ung och gammal följer den mellanålder som vi egentligen använder som rättesnöre för de andra åldrarna. De två motsatserna gammal/ung bildar då olika delar i ett utanförskap som stödjer mellanålderns normalitet (2002:105).

Med begrepet tripolarisering vil Jönson peke ut den polen som fungerer som den egentlige motsetningen, den opposisjonen som underordner både barn/ung og gammel. Mellomalderens norm forsterkes altså gjennom beskrivelser av sine tre kontraster, barndommen, ungdommen og alderdommen, beskrivelser av marginalitet, av periferi.

Nå påstår jeg at mellomalderen fungerer som normen og maktens høyder. Men hvordan kan vi tolke det vi kaller for ungdommelighetsidealets eller ungdomskultens dominans i forhold til dette? Det kan se ut som om ungdom er blitt normen. Dette er et komplisert felt, men jeg vil påstå at det er forskjell på ungdommer og ungdommelighet. Ungdommeligheten er som en billedverden, den symboliserer visse avgrensede verdier som glatt hud og fast kropp. De voksne ønsker seg ikke i de unges sted, de vil bare ligne. Ungdom-

meligheten som tegnsystem projiseres av voksenverdenen på ungdommene, men den har begrenset relevans i de unge menneskenes liv (Ziehe 1992). Sannsynligvis streber de unge menneskene etter samme ungdommelighet som de voksne (Heggli 2002).

Har så barndommens og alderdommens aktører noe felles? Spør vi medlemmer av mellomalderkategorien kan det være en hel del. Folkloristen Anne Leonora Blaakilde skriver i sin bok *Den store fortelling om alderdommen* (1999) om en illustrerende form for kategoritenkning. Den danske sosialminister Karen Jespersen uttalte i 1998 at på samme måte som det er en folkeskoleplass til alle barn, skal det være en sykehjemsplass til alle eldre (Blaakilde 1999:80). Barn og eldre har med andre ord det felles at de defineres som "svake"; de har behov av andres hjelp. Eldre mennesker og barn assosieres til hverandre gjennom egenskaper og attributter som avhengighet, uansvarlighet og svakhet, kvaliteter som understreker deres marginale posisjon.

Mellomalderens aktører er mektige. I en og samme manøver skjer det, at på samme tid som de selv konstituerer seg som normale og dermed utydelige eller usynlige, fortelles "de andre" på måter som tillegger dem tynne og spede stemmer eller gamle, skjelvende røster, eller til og med taushet. Fra min private hverdag med små og større barn har jeg bitt meg merke i små situasjoner der generasjonssystemet er i sving:

Ulrik står ved bordet og følger med mens storesøsteren Ingrid og jeg spiller brettspillet *Den forsvunne diamant*. Han har fått i oppgave å passe banken, og utbetale deltakerne penger hvis de finner en diamant. Han er med en stund, men når Ingrid finner en 5000-kroners diamant gir han opp. Han sukker og

sier: "Jeg kan så lite." Er det sånn du kjenner det? spør jeg. "Ja, sånn føles det, jeg er et barn, jeg kan ingenting" sier Ulrik og går sin vei. (Desember 2003).

Denne lille gutten tar inn over seg og anvender mellomalderaktørenes klassifiseringssystem, han tolker sin avmaktsfølelse og opplevelse av manglende kompetanse som et resultat av (lav) alder. Denne gangen fører det til at han velger å forlate scenen, han ser ingen muligheter for motstand eller refortolkning.²

Folkloristen Jeannie B. Thomas peker i en studie kalt *Featherless Chicken, Laughing Women and Serious Stories* (1997) på nettopp hvordan de marginale posisjoner kan generere taushet. Hun analyserer en families fortellesituasjoner der flere generasjoner menn og kvinner er til stede. På grunn av kvinnes underordnede posisjon i denne familien, fungerer deres fortellinger om alvorlige og skremmende barndomsopplevelser slik at de sår tvil om hva som hendte heller enn å stå som tydelige personlige fortellinger med et klart budskap. På denne måten vil da motstridende betydningspotensialer, heller enn å skape en nyansert og tolerant debatt, gjøre visse stemmer stumme. Slike tausheter kan kun kommenteres ved hjelp av uttrykksformer som for eksempel latter på upassende steder. Kvinnene som Jeannie Thomas skriver om, uttrykker med sin latter og fnising at det finnes temaer som er tvetydige. Ved å plassere latter på upassende steder peker de på at her skjuler det seg noe som man kan være uenig om, selv om konflikten, uenigheten og de alternative synspunktene er så tabuiserte at de manifesterer seg i form av taushet (1997:29-30). Utenomspråklige uttrykksformer som fnis, latter, skrik, hyl, rap og fis brukes også ofte av barn, og tolkes av omverdenen som uttrykk for

nettopp barnlighet. Thomas sin tolkning peker på muligheten av at disse former for kommunikasjon har mer å gjøre med maktesløshet enn med alder (Kjær 2001:178).

Påstanden om at mellomalderen er dif-fus i pakt av sin normalitet kan nyanseres, det er et spørsmål om hvem som ser. For en som er snart fire år og solid plassert i en marginal posisjon, er mellomalderen med tilhørende egenskaper glassklar:

Ulrik har laget seg en "oppfinnelse", han har konstruert en sak av en rett pinne, to klesklyper, en bit hyssing og et tørkle. Han løper fornøyd forbi meg og hever tingen så jeg kan se. "Har du laget den der!" sier jeg beundrende, "hvordan i all verden har du klart det?" "Jeg er voksen", sier Ulrik, med et bestemt, nesten triumferende tonefall. (Oktober 2003).

Her ser vi et eksempel på at barnet ved å bruke alderskategoriens opphøyde posisjon gir seg selv en sterk røst og opplevelse av å "klare alt". I dette lille øyeblikk av grense-overskridelse pekes samtidig den voksnes makt og mulighet ut, og moren blir taus for en stakket stund.

Autonomi som ideal, verdt å utforske?

En av kvalitetene ved denne aldersfasen som jeg her har kalt mellomalderen, er nettopp selvstendigheten og uavhengigheten. Det er et uttrykk for modenhet, man er ferdig, kommet i mål. Autonomi-idealet er en vesentlig ingrediens i mellomalderen og et argument for mellomalderens udis-kutable posisjon. I min tidligere undersø-kelse av skoledagbøker så jeg tydelig hvor fokusert de unge jentene var på å fremstå som reflekterte, erfarne, seriøse og om-sorgsfulle. De unge jentene strebet etter et

modent uttrykk. Dette var interessant nok idealer som kom til uttrykk når grensen mellom barn og ung skulle markeres, og de unge ville forme seg som "snart-voksne". Når det var de ungdommelige karakterist-ika som skulle tydeliggjøres overfor voksne, ble voksne karakterisert som humørløse, overdrevent engstelige, autoritære og rigide. Dette er niddbildet av mellomalderen, formulert fra ungdommelighetens posisjon (Heggli 2002).

I et intervju jeg gjorde med barndoms-forskeren Barrie Thorne i mai 2003 disku-terte vi uavhengighet eller autonomi som ideal i forhold til barndom og oppvekst.³ Hun fortalte fra et komparativt prosjekt i Oakland, California der det ble tydelig at autonomi kan ha forskjellig innhold på ulike steder og for ulike generasjoner.

Sammen med en kollega hadde hun intervjuet foreldre og barn fra innvandrers-familier som hadde kommet til Oakland i California fra en mengde ulike steder i Mexico, Jemen, Vietnam, Laos, Hong Kong, Kina, og Filippinene (Thorne m. fl. 2003). Foreldre som hadde vært vant til å bo på landet – og også enkelte fra forsteds-miljøene i Hong Kong – snakket med vemod om hvor mye større "frihet" barna hadde i sitt eget "hjemland" sammenlignet med i Oakland. I denne sammenhengen brukte de ordet "frihet" for å vise til barnas romlige autonomi. I landsbyene i Jemen eller Mexico befant det seg alltid voksne rundt omkring, slik at det oppstod en trygghetsfølelse, og barna hadde dermed anledning til å gå hvor de ville. I urbane Oakland hadde barna deres en mye mer begrenset bevegelsesradius, fordi de befant seg i et fremmed miljø, fordi man så for seg ulike faremomenter, og fordi det var færre voksne rundt omkring som man kunne stole på og som kunne holde et øye med tingene. Forskergruppen intervjuet også

foreldre som hadde vokst opp i USA og som gav uttrykk for bekymring over hvor mye bevegelsesradiusen hadde skrumpet inn for dagens unge i forhold til det som var tilfellet for noen tiår siden. Foreldregenerasjonen peker på et tap som ved første øyekast handler om begrensninger i territorium, og dermed også begrensede muligheter for å gjøre seg erfaringer i randsone av voksnes kontroll. På et annet nivå handler det om endringer som gjør voksne og barns barndommer vanskelig å sammenligne, noe som produserer uro på vegne av barna og framtiden, og nostalgi på vegne av egen barndom. Vi kan se både naturromantisering og nostalgi tematisert.

Et annet mål på uavhengighet/selvstendighet handler om når barna (det være seg gutter eller jenter) er gamle nok til å gå alene eller sammen med en venn til skolen, og når man er gammel nok til å være alene hjemme. Overbevisning og praksis varierer. En hvit middelklassemor i Thornes studie bemerket for eksempel at hun mente en bestemt familie fra Jemen forsømte 6-åringen sin når de lot ham gå alene til og fra skolen. Guttens mor så imidlertid ikke noe problem med å la ham gå alene de par kvartalene mellom hjemmet og skolen; hun oppfattet dette som et trygt område.

Innvandrerforeldrene i Thornes studie beklaget at barna deres har mindre romlig frihet i USA enn det de ville hatt i sitt eget hjemland. Men de bekymret seg også over en annen type "frihet" som de forbinder med barnas amerikanisering: helt fra 13-årsalderen begynner de å forlange å få "gjøre som de vil," deriblant "å gå ut" med venner uten voksent tilsyn. Å "gå ut" er ensbetydende med frihet fra voksenkontroll og samvær med jevnaldrende som foreldrene kanskje ikke kjenner spesielt godt. Enkelte foreldre satte også likhetstegn mellom det å "gå ut" og det å eksponeres for

faremomenter som sex og stoffmisbruk. Det virker som om denne frykten har sammenheng med det enkelte innvandrere ser på som en av de største farene man utsettes for ved å bo i USA: den amerikanske individualismens tiltrekkingskraft. Denne individualismen vil kunne redusere barnas respekt for sine foreldre og pliktfølelsen overfor familien. Thorne hevder at hovedstrømningen i amerikansk kultur setter likhetstegn mellom det å bli eldre og det å gjøre krav på individuell autonomi til å være den man vil, gjøre det man vil, og kjøpe det man vil (Thorne m.fl. 2003).

Forbruk er et nøkkelord i en diskusjon om barn og selvstendighet. I antologien *Younger than Yesterday, older than tomorrow* (Hauan og Heggli 2002) brukes et sitat fra den norske avisen Dagens Næringsliv som utgangspunkt for diskusjon av overskridelser av aldersbaserte grenser:

Den ene dagen kommer de i bobledress, den neste i miniskjørt og platåsko. De er reflekterte strateger og drevne forbrukere. Si hallo til bittenåringene, den bråvoksne barnegenerasjonen (Bulie og Hambro 2001:22).

Slik lyder ingressen i et avisoppslag om barn i alderen åtte til tolv år i norsk dagspresse vinteren 2001. I disse formuleringene sammenkobles fenomener som vanligvis oppleves som motsetninger: barn og seksualitet, barn og refleksjon, barn og konsum. Egenskaper som tilhører ulike alderskategorier blandes sammen og bildet som formidles forteller om uorden. I sitatet hører vi kvaliteter knyttet til barnlighet som barn overskrider, og kvaliteter assosiert med ungdommelighet og voksenalder som barn anvender (Heggli og Hauan 2002). I artikkelen siteres også en barnelege ved et norsk sykehus: "Vi har fått en type familie

som higer etter ungdom. Barna får ikke lenger ha sine barneår” (Bulie og Hambro 2001:22). Legens analyse av situasjonen er at barn blir fratatt mulighetene for å være barn, en definisjon av barnlighet som hviler tungt på barn og voksne som motsetninger og barn som uvitende og naive.⁴

Trekker jeg barnelegens uttalelse for langt hvis jeg sier at hans utsagn betyr at retten til barndom ikke er retten til selvstendighet og uavhengighet? Det å være utenfor voksnes kontroll, den økte seksualiseringen og konsum er ingredienser i uavhengighetsmarkeringer. Disse selvstendighetsmarkeringene er også tegn som signaliserer at man er på vei mot ”målet”: mellomalderen, men denne type prioriteringer og kompetanser er ikke dem vi ønsker for våre barn.

Å bli versus å være, en dikotomi med konsekvenser

Antropologen Eva Gulløv sier i sin studie *Betydningsdannelse blandt børn* (1999) at ”det å være barn ikke er et punkt, men en vektor mellom koordinatene tid og kunnen. Tid angis i år og kunnen angis ved graden av selvstendighet” (1999:10). Denne barneforståelsen peker på utviklingsparadigmets dominerende idé; oppveksten er en prosess, et møysommelig arbeid på vei mot uavhengighet. Et annet begrep som har vært mye brukt i barneforskningen for å karakterisere dette herskende tankemønsteret har vært termen ”becoming”, en tilstand av å være underveis. Bli får sin betydning ikke minst gjennom sin motsetning ”being”.

”Være” peker på det som barndomsforskeren Nick Lee kaller ”the standard image of adulthood”, med egenskaper som stabilitet, avsluttethet og uavhengighet. ”Bli” representerer barn og unges kulturelle form og innhold, med foranderlighet, ufullstendighet og avhengighet som

kjennetegn. Ideen om denne tilstand av være tilsvarende mellomalderen som norm. Hva er, eller kanskje rettere sagt var, innholdet i dette stabile voksenlivet? Det er mange svar på dette, alt etter hvilken innfallsvinkel man velger, men ett av dem handler om strukturelle kjennetegn, som fast jobb, fast partner og fast bopæl. Dette ble forstått som forutsigbare mål som barn og unge var på vei mot. Det å vokse opp var å krysse grensen mellom bli og være.

Being versus becoming-dikotomien var 1990-tallets løsenord innenfor barne- og barndomsforskningen. ”Være” fikk i denne akademiske konteksten som sin primære oppgave å anerkjenne barn og unge som ”beings in their own right” (se f.eks. James, Jenks and Prout 1998). Barndomsforskeren Nick Lee har i sin seneste bok *Childhood and Society. Growing up in an age of uncertainty* (2001), som mål å problematisere både være- og bli-begrepets normative roller. Det Lee vil vise oss, er hvordan både våre ideer om det å være voksen og våre tanker om hva som kjennetegner barndom og oppvekst ikke lenger fungerer. ”The standard image of adulthood” har vært utsatt for erosjon. Mellomalderen destabiliseres med andre ord, blant annet på grunn av at de tre stabiliserende faktorene fast arbeid, fast partner og fast bosted ikke på langt nær er så forutsigbare som før. Konsensus om hva som er den beste alder til å gjøre ting, smuldrer bort, et fenomen som har blitt kalt for *dekronologisering* (Gillis 1999:116). Mellomalderen, som før hadde en slags tidløs kvalitet, er nå en periode som kjennetegnes av raske skifter og uoversiktighet.⁵ Og når voksenstandarden blir diffus, og voksenlivet består av uforutsigbarhet, er det vanskelig å definere barndommen som mellomalderens motsetning. En annen måte å formulere dette på er at voksne i økende grad er både værende og blivende.

Men ikke kun voksendommen eroderes, barndommen er også blitt mer tvetydig, barn kan på tilsvarende måte tolkes som både blivende og værende. Deres base i familien holder dem fremdeles i et beskyttende og kontrollerende miljø, men deres selvstendighet i forhold til for eksempel konsum og mediebruk har gitt dem en posisjon som værende. Også skolens endrede pedagogikk, fra passiv mottaker til aktiv medskaper, har gitt barn en avgrenset identitet som værende. Og selv om skolens overordnede mål fremdeles er å skape blivende om til værende, holder kunnskapsmålet på å endre innhold, blivende omformes til en tilstand uten mål, en prosess uten produkt (jf. uttrykket livslang læring).

Dette er en ekstremkomprimert skisse av noen av de endringer Nick Lee gjør oppmerksom på i sin argumentasjon for nye grep i aldersforskningen. Tilnærmingen mellom og fellestrekk i levevilkår hos barn og voksne gjør det betimelig for det første å dekonstruere voksenstatusen og avskaffe den som alle tings mål (jf. væren som ideal også for barn). For det andre å åpne opp for et mer bevegelig og prosessuelt begrep, nemlig becoming; en term som peker nettopp på den bevegelsen og flyten i våre livsløp som alder representerer uansett hvor i prosessen man befinner seg. Becoming er ikke ment å være konklusjonen, eller ment å fungere som et trylleformular som gjør det åpenbart hvordan det egentlig henger sammen, det er heller tenkt som et utgangspunkt for å begynne arbeidet med å forstå den ukjente fremtiden (Lee 2001).

Alder som perspektiv

Etnologen Owe Ronstrøm vil i artikkelen "Ålder som perspektiv" slå et slag for aldersforskning, et samlet perspektiv på alder som biologisk, sosialt og kulturelt

fenomen som går i dybden. Han peker på den aldersinndelte forskningens dilemma; sektorforskningen ikke bare forutsetter avgrensede alderskategorier, den er også med på å opprettholde dem. Livet som en kontinuerlig strøm og den slående variasjonen i individers vei gjennom livet blir i det kronologiske alderssystemet til et problem, flyten hakkes opp, variasjonen blir til avvik (Ronstrøm 1999).

Min målsetting i denne artikkelen har for det første vært å problematisere mellomalderen som alle tings mål og "meningen med livet". Det hierarkiske systemet med *mellomalderen* på topp gjør oss blinde for den dominans voksenalderen rommer. Det er nødvendig at vi blir oppmerksomme på generasjonssystemets normative dimensjon. Vi må få øynene opp for at forholdet mellom alderskategoriene er relasjoner av over- og underordning, og for den kompleksitet som også mellomalderen rommer. Problemene med dikotomier som barn/voksen, svart/hvit, mann/kvinne, heterofil/homofil og being/becoming, er at de begrenser våre tanker til to måter å være menneske på, og at de rommer en underordning i betydningen standard versus avvik. Voksenalderstandarden er som en usynlighetskappe som ikke bare framhever den voksne gjennom å rette oppmerksomheten mot barn, unge og gamle, den skjuler også den enkelte voksnes mangler. Det fører til forskjellsproduksjon når voksne skal måles opp mot mellomalderens norm eller beingidealet. Noens levde liv kommer alltid til kort. I utkanten av førlige, yrkesaktive voksenalv befinner det seg andre voksenalvarianter, normen usynliggjør også andre voksne.

En annen målsetting har vært å se nærmere på autonomi og uavhengighet som ideal. Slike sentrale kulturelle idealer er verdt en inventering. Motivasjonen for å

gjøre det i denne konteksten ligger i at det er en av de usynlige, naturlige egenskaper ved mellomalderen som kan pekes ut og ristes litt i, og det er også et uproblematisk mål for oppdragelse. Kanskje kan man si at våre ideer om det autonome individ er den grunnleggende verdi som organiserer barn/voksen/gammel-hierarkiet?

Barndomsforskeren Nick Lees refleksjoner omkring dikotomien being versus becoming er et spennende perspektiv på relasjonen mellom barndom og mellomalder. En måte å reformulere hans kongstanke er at han utfordrer perspektivet "child beings" og vil at vi skal anvende tanke-mønsteret "human becomings". Han vil frigjøre våre tanker fra de begrensende kategoriene og heller se alle mennesker som uferdige og avhengige. Dette kan leses som et alternativ til autonomitanken: Hvis vi alle er på vei gjennom hele livsløpet kan vi ikke fremheve noen fase som målet, eller som bedre enn noen annen fase! Dette kan være en måte å skape nye tolkningsrammer for å forstå de faktiske levde livene i dag, på tvers av aldersinndeling.

Noter

1. Her er avstanden til kjønnsforskning og kjønns-systemteorier kort. Et utgangspunkt for feministisk forskning er at mens det mannlige representerer normaliteten og er uttrykk for det generelle, for mennesket, blir det kvinnelige det spesifikke, det avvikende, det andre. Flere barne- og kjønnsforskere har pekt på parallellen mellom kjønns- og generasjons- eller aldersforskning, i tillegg til sosiologen Leena Alanen, 1994 og 2001, se for eksempel Berry Mayall 2002, Randi Dyblie Nielsen 2003, Ann Oakley 1994 og Barrie Thorne 2003.
2. Man kan også tenke seg situasjoner der barnligheten kan brukes positivt, som en tilstand som tillater ansvarsfraskrivelse, og som kaller på tilgivelse og omsorg.
3. Deler av denne teksten med Barrie Thornes forskning som tema er tidligere publisert i Kvinneforskning 3, 2003.
4. Man kan også gjøre seg noen betraktninger om underordning og dominans i forhold til denne legens selvsagte uttalelse om fenomen som ligger

langt fra den medisinske diskurs og langt inne i det sosiale og kulturelle univers, og om relasjoner mellom det voksne, maskuline og det klassebestemte, men det ville føre for langt i denne konteksten.

5. Dette er tendenser som får konsekvenser for forholdet mellom individ og kollektiv. Økende mangfold og globalisering gir individet flere muligheter for å delta i nye sammenhenger, interesse og kompetanse blir desto viktigere, og nye identiteter etableres. Det dannes nye grupperinger som insisterer på retten til symboler, og kulturell tilhørighet blir viktig. Individet deler ikke nødvendigvis kollektivets oppfatninger, og nye individuelle strategier forsterker fragmentering og segmentering i atter nye grupper. Homogenisering og rendyrking på kollektivnivå står i motsetning til bevegelse, blanding, overlapping og variasjon på individnivå. (Ronström 2000:391)

Litteratur

- Alanen, Leena 2001. "Explorations in generational analysis." I: Leena Alanen og Berry Mayall (red.): *Conceptualizing child-adult relations*. s. 11-23. Routledge Falmer, London/New York.
- Alanen, Leena 1992. *Modern Childhood? Exploring the Child Question in Sociology*. Jyväskylä, Kasvastustieteiden.
- Alanen, Leena 1994. "Gender and generation: Feminism and the «child question»." I: Jens Qvortrup m.fl. (red.): *Childhood matters. Social theory, practice and politics*. Avebury, Aldershot, s. 27-42.
- Blaakilde, Anne Leonora 1999. *Den store fortelling om alderdommen*. Munksgaard, Viborg.
- Bulie Kåre og Sarah Hambro 2001. "Bitte små voksne." *Dagens Næringsliv* 17.02.
- Frønes, Ivar 1995. *Among peers. On the meaning of peers in the process of socialization*. Scandinavian University Press, Oslo.
- Gillis, John R. 1999. "A world of their own making. Families and the modern culture of aging." I: Jørgen Povlsen, Signe Mellemegaard og Ning de

- Coninck-Smith (red.): *Childhood and old age. Equals or opposites?* Odense University Press, Odense, 109-124.
- Gullöv, Eva 1999. *Betydningsdannelse blandt børn*. Gyldendal, København.
- Heggli, Gry og Marit Hauan 2002. "Introduction." I: Marit Anne Hauan and Gry Heggli (red.) *Younger than Yesterday, Older than Tomorrow. Cultural Perspectives on Contemporary Childhood and Youth*. NIF Publications 11, Turku, 9-26.
- Heggli, Gry 2002. Skoledagboken. En folkloristisk studie av unge jenters skrivehandlinger. I: *Perspektiv 17X21* nr. 20, Unipub forlag, Oslo.
- Heggli, Gry 2003. Hvor er barna i kvinne- og kjønnsforskningen? Intervju med Barrie Thorne. I: *Kvinneforskning* 3, 5-13.
- Kjær, Bjørg 2001. *Barndom, voksendom, pædagogdom. Et folkloristisk studie af fortolkning og forhandling på fritidshjem*. Upublisert avhandlingsmanuskript, Odense.
- James, Allison, Chris Jenks and Alan Prout 1998. *Theorizing childhood*. Polity Press, London.
- Jönson, Håkan 2002: *Ålderdom som samhällsproblem*. Studentlitteratur, Lund.
- Lee, Nick 2001: *Childhood and Society. Growing up in an Age of Uncertainty*. Open University Press, Buckingham.
- Mayall, Berry 2002. *Towards a sociology for childhood. Thinking from children's lives*. Open University Press, Buckingham/Philadelphia.
- Nilsen, Randi Dyblie 2003. "Barn og kvinner, barndom og kjønn. En barneforskners blikk på to forskningsfelt." I: *Kvinneforskning* 3, s. 94-116.
- Oakley, Anne 1994. "Women and children first and last: Parallels and differences between children's and women's studies." I: Berry Mayall (red.): *Children's childhoods: Observed and experienced*. Falmer Press, London/Washington D.C, 13-33.
- Ronström, Owe 1999. "Ålder som perspektiv." I: *Vård, utbildning, utveckling, forskning*, 2.
- Ronström, Owe 2000. *Musik. Medier. Mångkultur. Förändringar i svenska musiklandskap*. Gidlunds Förlag, Södertälje.
- Thomas, Jeannie 1997. *Featherless chicken, laughing women and serious stories*. The University Press of Virginia, Charlottesville.
- Thorne, Barrie, Marjorie Faulstich Orellana, Wan Shun Eva Lam, og Anna Chee 2003. "Raising children, and growing up, across national borders: Comparative perspectives on age, gender, and migration." I: Pierrette Hondagneu-Sotelo, (red.): *Gender and U.S. Immigration*. University of California Press, Berkeley, 241-262.
- Ziehe, Thomas 1992. *Kulturanalyser. Ungdom, utbildning, modernitet*. Symposium Förlag, Stockholm.